Cirkev 19. storočia – 2. časť

written by Drahoslav Vajda | 1. marca 2026

Protestantská misia

Článok je venovaný pohľadu na cirkev 19. storočia.

Je spracovaný ako výber zo zdroja A) v 2. častiach.

Úvod

Historik Kenneth S. Latourette poukazuje na to, že: „Prvýkrát vo svojich dejinách kresťanstvo uplatnilo svoj potenciál a stalo sa naozaj svetovo rozšíreným náboženstvom. V tomto prekonalo úspechy každého iného náboženstva.“ Počas tohto *veľkého kresťanského storočia* mala podľa neho každá protestantská krajina na misijnom poli svojich zástupcov a hlavnou hybnou silou kresťanstva bol *protestantizmus*.

Španielsky koloniálny systém v Latinskej Amerike sa v súvislosti s napoleonskými vojnami rozpadol v rokoch 1810 až 1824, ale v iných častiach sveta (Ázii, Afrike, Oceánii a na Blízkom východe) kresťanská misia postupovala ruka v ruke s expanziou európskeho vplyvu a moci. Kresťanstvo sa šírilo hlavne tromi spoločenskými skupinami: 1. diplomatmi, 2. obchodníkmi a 3. misionármi.

Nové chápanie misie

Oddelenie cirkvi od štátnej moci a vytlačenie náboženstva do súkromnej sféry osvietenstvom mali vplyv aj na celé misijné pôsobenie. Misionári boli síce aj naďalej pod ochranou svojej krajiny ako jej občania, ale ich misia na anektovaných územiach už nebola súčasť štátnej politiky. „Sekulárne“ a „náboženské“ záujmy sa uberali každé svojou vlastnou cestou, hoci ešte nejakú dobu trvalo, kým sa táto nová situácia a jej dôsledky prejavila naplno. Napr. pietistickí misionári *hallskej misie*[1)] stále ešte úspešne „slúžili dušiam aj telu“, ale čoskoro sa prejavil tlak, ktorý v roku 1727 viedol k rozhodnutiu zaoberať sa len „náboženskou sférou“ a „občiansku“ ponechal na starosť štátu. Vplyv racionalizmu viedol na európskom kontinente k tomu, že na konci 18. st. bola kresťanská misia v očiach svetskej verejnosti (hlavne vzdelaneckej) takmer celkom zdiskreditovaná.

Americkí metodisti, baptisti a presbyteriáni okolo r. 1800 takmer zdvojnásobili počty svojich členov. Evanjelikáli boli plní optimizmu a okolo r. 1817 sa vec misie stala vášňou amerických cirkví. Jeden historik sa vyjadril, že „zahraničná misia sa stala novou ortodoxiou evanjelikalizmu“. Evanjelikálne misie pritom často dávali väčší dôraz na otázky spásy ako na zlepšenie časných podmienok domorodého obyvateľstva. Takéto chápanie misijného poslania v mnohom predstavovalo opozíciu k cirkevnému životu a mysleniu západného kresťanstva, ktoré do veľkej miery podľahlo racionalizmu a osvietenskému mysleniu.

V 19. storočí misijné úsilie nadobudlo nové formy. V podstate išlo o štyri formy: 1. *Medzinárodná misia* (napr. Londýnska misijná spoločnosť). 2. *Denominačná misia* Každá denominácia zorganizovala svoju vlastnú misiu, ktorá bola riadená a podporovaná iba svojou denomináciou. 3. *Misia viery*, ktorej prototypom bola *Čínska vnútrozemská misia* založená v r. 1865 Hudsonom Taylorom. V rámci nej boli hlavne mladí ľudia vyzývaní, aby sa bez výhrad vydali do služieb misie bez záruky finančnej podpory dôverujúc Pánovi, že sa o nich postará. 4. *Špecializovaná misia* Tieto misie obyčajne slúžili určitej skupine ľudí, ako napr. Židom, Eskimákom, vojakom, sirotám, poprípade postihnutým rôznymi nemocami (hluchým, slepým, malomocným a pod.).

Výrazným činiteľom v misijnom úsilí boli *biblické spoločnosti*. Tieto sa venovali hlavne prekladom, vydávaniu a distribúcii Biblií. Prvé takéto spoločnosti vznikli začiatkom 19. storočia (1804, 1809, 1816).

Dôležité misijné polia

Veľké kresťanské devätnáste storočie prinieslo plejádu veľkých misionárov, ktorých množstvo sa nedá porovnať so žiadnym iným obdobím v kresťanskej histórii. V ďalšom spomenieme oblasti hlavného misijného kresťanského pôsobenia, pričom si nerobíme nárok na vyčerpávajúcu štúdiu tejto témy.

India Indický subkontinent bol v 19. storočia takmer celý pod britskou správou. V Indii sa protestantizmus stretol s vyspelou starovekou kultúrou a s väčším množstvom jazykov, ako mala celá Európa dohromady. Okrem toho tu bolo prítomné (hlavne na juhu) aj *kresťanstvo sýrskeho typu*, odvodzujúce svoj pôvod od apoštola Tomáša. Ďalej tu jestvovalo *rímskokatolícke náboženstvo* a *uniati* (sýrska cirkev pripojená k rímskokatolíckej a uznávajúca pápeža za najvyššiu hlavu cirkvi). Napriek veľkým prekážkam počet protestantov vzrástol z niekoľkých stoviek na asi milión v r. 1914. Obrátení pochádzali hlavne z menších miestnych náboženstiev (*animizmus*[2)]). *Hinduizmus*[3)] na kresťanské misijné pôsobenie reagoval vlastnou obnovou a misijným úsilím.

Misia v Indii je pozoruhodná tým, že tam pracovalo niekoľko mimoriadnych misionárskych priekopníkov. Výsledkom ich úsilia bolo aj založenie anglickej univerzity s cieľom pripravovať Indov

na zápas s hinduizmom pomocou Biblie a európskej vzdelanosti. Ich práca zahrňovala aj vzdelávací a sociálny program.

Barma Do r. 1914 boli evanjeliom zasiahnuté všetky hlavné národnosti (kmene) krajiny. Noví kresťania pochádzali hlavne z animistických náboženských skupín obyvateľstva, nakoľko Barmčania boli hinduistami.

Čína Predstavovala jednu z najvyspelejších svetových civilizácií a silne ovplyvňovala okolité krajiny. Svoju krajinu považovali za „krajinu stredu" a spoločenské usporiadanie bolo udržované predovšetkým učením *konfucianizmu*[4]. Na začiatku 19. storočia Číňania odmietli diplomatické a obchodné kontakty so Západom, ale v priebehu tohto storočia podľahli jeho politickému, vojenskému a kultúrnemu tlaku. Cudzinci si však v Číne vyslúžili pomenovanie „cudzí diabli" a to všetko veľmi sťažovalo prácu kresťanských misionárov.

Zvláštnu pozornosť medzi ostatnými misionármi si zasluhuje Hudson Taylor (1832-1905), zakladateľ *Čínskej vnútrozemskej misie* (CIM), založenej na princípe *misie viery*. Viedol prísne disciplinovaný osobný život a jeho zásadou bolo všetko očakávať od Boha. Do Číny odcestoval v roku 1853. Pre zdravotné problémy sa na čas musel vrátiť do Anglicka, kde sa horlivo modlil za prinavrátenie zdravia a tiež o ďalších pracovníkov pre misiu. Po návrate do Číny (1866) misijná práca rýchlo rástla a veľké množstvo nových pracovníkov vstúpilo do misijnej služby. Na konci storočia polovica všetkých evanjelikálnych misionárov v Číne pracovala v rámci CIM, čo bolo potvrdením princípov, ktoré Taylor považoval za základ misijnej práce – predovšetkým totálna závislosť na Bohu vo všetkých veciach, finančných aj duchovných.

Japonsko Katolicizmus (katolícka viera) sa prostredníctvom jezuitov dostalo do Japonska už v r. 1549. Napriek výnosom proti katolíckej viere sa katolicizmus rýchlo šíril, a tak to bolo až dovtedy, kým sa Japonsko neuzavrelo pred vonkajším svetom a nezačalo s krvavým prenasledovaním katolicizmu ako importovaného náboženstva. V 19. storočia bol podobne ako na Čínu aj na Japonsko vyvíjaný silný európsky tlak, aby sa otvorilo obchodu. Pod vplyvom tohto tlaku sa dvere do Japonska začali od roku 1853 postupne otvárať. Japonci začali horúčkovito preberať západné technické výdobytky – železnicu, továrne, parné lode, telegraf, tlač a pod. Vybudovali armádu podľa západného vzoru a uzavreli výhodné obchodné zmluvy, takže postupne začali konkurovať Západu. V Japonsku pôsobili dvaja významní misionári, ktorých tu spomenieme.

James Hepburn (1815-1911) – americký presbyterián, ktorý pricestoval do Japonska v r. 1859, keď sa Japonsko otvorilo vonkajšiemu svetu. Začal štúdiom jazykov a pracoval ako lekár. Počas tridsiatich rokov svojho pôsobenia vyučoval prvých japonských medikov, bol priekopníkom *oftalmológie*[5] a naučil Japoncov vyrábať a používať mydlo. V rokoch 1861-1888 so spolupracovníkmi preložil do japončiny Bibliu a neskôr vydal aj biblický slovník. Svojimi tichými a láskavými spôsobmi si získal srdcia Japoncov a dostal meno „priateľ národa".

Guido Verbeck (1830-1898) do Japonska pricestoval z Holandska a mal moravské pietistické pozadie. Pracoval ako učiteľ, prekladateľ, diplomat, poradca vlády a ovplyvňoval tak Japoncov v prospech kresťanstva a západného životného štýlu. Jeho úspechy boli fenomenálne – bol rodeným lingvistom a vynikajúco zvládol japonský jazyk. Roku 1869 sa stal riaditeľom budúcej *Japonskej cisárskej univerzity*. Bol to pedagóg, evanjelista, rečník, prekladateľ, vynikajúci štátnik a pokorný

kresťanský pracovník. Dostal najvyššie japonské vyznamenanie: *Rad vychádzajúceho slnka*. Keď zomrel, usporiadali mu štátny pohreb.

Kórea Podľa všetkého sa katolicizmus (katolícka viera) do Kórey dostala prostredníctvom útočiacich japonských armád okolo r. 1592. Jeho trvalá prítomnosť v Kórei, ktorú zabezpečili katolícki misionári pôsobiaci v Číne, sa však počíta až od roku 1770. Roku 1857 rímskokatolícky veľvyslanec v Ríme predniesol správu, že v Kórei je okolo 15 000 katolíkov.

Prvý protestantský misionár Robert Thomas prišiel do Kórey s čínskymi Bibliami r. 1866. Pri pokuse vstúpiť do krajiny bol zavraždený, ale svojmu vrahovi ešte stihol dať Bibliu a tento sa neskôr obrátil a stal sa kresťanom. Po kórejsko-americkej zmluve z r. 1884 v Kórei založil modernú protestantskú misijnú prácu Horace Allen, ktorý pôsobil ako lekár a otvoril dvere pre iných tým, že slúžil kráľovskej rodine. Po ňom prišli v r. 1885 do Kórey dvaja misionári z rôznych denominácií: Horace Underwood (1859-1916), nazvaný „otec kórejského presbyterianizmu“, a Henrich Appenzeller, metodista. Spolu položili základy dvoch najväčších kórejských cirkví.

Južný Pacifik Na začiatku 19. st. mali národy a kmene na ostrovoch Pacifiku spoločnú nejakú formu primitívneho *animistického náboženstva*[2)]. Kontakty s ľuďmi zo Západu boli protirečivé. Na jednej strane do života týchto národov priniesli zaujímavé a užitočné predmety a kultúru, ale na druhej strane aj zbrane, otrokárstvo a neznáme choroby. Tradičné kultúry sa začali rozpadávať, došlo k vnútorným vojnám a zníženiu počtu pôvodného obyvateľstva. Prví misionári boli väčšinou protestanti z Británie, Austrálie a Nového Zélandu. Snažili sa zabrániť medzikmeňovým vojnám. Postarali sa o ukončenie kanibalizmu a presadzovali monogamné manželstvá.

Sumatra Ludwig Nommensen (1843-1918), „apoštol Batakov“ z Dánska, prežil od r. 1863 na Sumatre 56 rokov. Vynikal osobnou odvahou, jednoduchou vierou a schopnosťou vytvárať nové priateľstvá. Cirkev Batakov[6)], ktorí boli predtým lovcami lebiek, založil na princípe batackého tradičného sociálneho usporiadania (systému). Pripravoval domorodých evanjelistov a učiteľov s presvedčením, že veľký národ môže byť oslovený jedine prostredníctvom vlastných kresťanských pracovníkov. V čase jeho smrti mala cirkev Batakov 180 000 pokrstených členov a práve toľko návštevníkov bohoslužieb, 510 škôl, 788 učiteľov – kazateľov, 2 200 starších a 34 ordinovaných pastorov.

Blízky východ a severná Afrika Veľká časť tejto oblasti bola „kresťanským územím“ až do doby moslimských výbojov, ktoré kulminovali tureckým panstvom vo východnej Európe. Nachádzali sa tu najstaršie cirkvi, ktoré si zachovali niekdajšie patriarcháty. Európske záujmy v tejto oblasti reprezentovalo Francúzsko (na začiatku storočia v Egypte, neskôr v Alžírsku, Tunisku a Maroku). Veľká Británia spravovala Cyprus a ku koncu storočia okupovala Egypt. Rusko bojovalo na Balkáne a Taliansko v Abesínii.

Uprostred týchto sekulárnych záujmov sa prejavili prúdy kresťanskej obnovy. Protestantské misie boli nasmerované na oživenie tradičných cirkví v nádeji, že tieto budú potom misijne aktívne medzi moslimami. Väčšina tradičných cirkví ich však odmietla a menšina sformovala evanjelikálne cirkvi protestantského charakteru.

Afrika južne od Sahary V tejto oblasti sa nachádzalo najviac národov a kmeňov s tzv. primitívnou kultúrou. Tu bol aj najväčší konflikt so západnou kultúrou, ktorý sa od konca 15. storočia až do 19. storočia najviac prejavoval v obchodovaní s otrokmi. Medzikmeňové vojny, hony na otrokov a desivé plavby cez Atlantik zanechali po sebe dedičstvo nenávisti a strachu. Misia v tejto časti Afriky bola úzko spojená s geografickým a národopisným prieskumom.

V 19 storočia vplyv západného kresťanstva v Afrike nebol až taký negatívny ako v predchádzajúcich storočiach. V Amerike bolo zrušené otrokárstvo a tým aj hony na otrokov. No napriek všetkým pozitívnym vplyvom západnej civilizácie (lieky, písmo, Biblia, školstvo) sa tu prejavoval aj imperializmus a honba za ľahkým zbohatnutím.

Misionári 19. storočia

Misionári 19. storočia boli takmer bez výnimky ľuďmi hlbokého presvedčenia a súcitu. Verili, že pohania sú bez poznania Ježiša Krista stratení. Neľutovali žiadnu námahu, aby priniesli evanjelium strateným a umierajúcim prv ako bude neskoro.

Stretávali sa s nezáujmom, podozrievaním, nepriateľstvom a nezriedka boli väznení. Ich domácnosti boli často vyrabované, domy spálené, kostoly znesvätené a životy ohrozené. Mnohí z nich sa domov vrátili s narušeným zdravým a ďalší predčasne zomreli na tropické nemoci. Stovky misionárov zomreli ako martýri viery. Ich zvesť bola odmietaná, boli nevítaní a nežiaduci a takmer v každej krajine museli mnoho rokov čakať na výsledky svojej práce. Boli však odhodlaní a vytrvalí a po rokoch sa dočkali, aj keď nie všetci, ovocia svojej práce.

Úspechy misie devätnásteho storočia

Misionári okrem zvestovania evanjelia bojovali aj proti rôznym sociálnym nešvárom svojich čias, ako napr. v Indii proti manželstvám detí, usmrcovaniu vdov, chrámovej prostitúcii, nedotknuteľnosti kást. V Afrike proti polygamii, obchodu s otrokmi a iným. Bolo to podobné v každom regióne ich misijného pôsobenia.

Súčasťou misijnej práce a služby bolo zakladanie škôl, nemocníc a rôznych zdravotníckych zariadení. Veľkú pozornosť venovali sirotám zakladaním sirotincov a leprosárií – zariadení slúžiacich k izolovaniu chorých na lepru (malomocenstvo). Slúžili spodine spoločnosti, ktorá bola vylúčená spomedzi svojich súkmeňovcov. Bojovali proti hladu, povodniam, moru a nákazám.

Na konci 19. storočia sa evanjelium doslovne dostalo až na „koniec sveta“. Historik Latourette napísal: „Nikdy predtým sa v rovnakom časovom období kresťanstvo ani žiadne iné náboženstvo nerozšírilo do takej veľkej oblasti, ako sa to stalo po prvýkrát v devätnástom storočí.“

Zdroje (A) a poznámky (1-6)

A) Pavel Hanes, *Dejiny kresťanstva*, vydalo Združenie evanjelikálnych cirkví v SR, Banská Bystrica 2016, A4, 429 strán, ISBN 80-88945-01-1. V článku sú, so súhlasom autora, použité texty z 52. kapitoly, str. 384-391.

1) *Hallská misia* Počiatok systematických protestantských misií, podľa internetového zdroja *Drahomír Suchánek, Václav Drška: Cirkevní dějiny, Novověk* (vyd. Grada, 2018, str. 407), sa spája s aktivitami dánskeho kráľa Fridricha IV., ktorý sa v roku 1704 rozhodol pre svoju obchodnú osadu v indickom Tranquebare zabezpečiť duchovnú starostlivosť. Pretože nemal k dispozícii svojich vlastných pastorov, povolal misionárov z nemeckého Halle. Títo do Indie pricestovali v r. 1706 a napriek značným ťažkostiam sa ujali práce a začali tak systematickú misijnú prácu medzi miestnym obyvateľstvom.

2) *Animizmus*(lat. *anima – duša*) je náboženské myslenie, v ktorom sa všetkému živému i neživému pripisuje vlastná životná sila (duša). Podľa animizmu je tá istá duša zároveň princípom myslenia, ako aj organického života. *Animizmus* je prírodné náboženstvo vyznávané niektorými domorodými kmeňmi v Afrike, Amerike a v Ázii. Ide v ňom o zduchovnenie, zosobnenie prírodných síl a javov.

3) *Hinduizmus,* podľa zdroja je slovo, ktoré pochádza z perzského HINDU, čo znamená *Ind*, *indický*. Slovo začali používať cudzinci na označenie súhrnu všetkých náboženských prúdov na území Indie. Okolo roku 1200 po Kr. chceli moslimskí dobyvatelia urobiť rozdiel medzi vlastnou vierou a vierou indického národa, a preto použili pojem HINDUIZMUS. Podobne aj v 16. storočí kresťanskí misionári akceptujú toto slovo preto, aby odlíšili vieru, ktorú prinášajú, od tej, ktorú majú domáci obyvatelia. Dnes toto označenie používame bežne, ale nie vždy je správne chápaný jeho význam. HINDUIZMUS neoznačuje jeden náboženský prúd, ale je sumárnym označením pre všetky domáce náboženské tradície v Indii. Ide o geografické označenie.

4) *Konfucianizmus= konfuciánstvo* je filozofický smer – jedna z dvoch vetví osobitného čínskeho polonáboženského kultu univerza a občianskych cností; prúd čínskej filozofie spájaný s osobou Konfucia, ktorý už nezastáva vieru vo viacerých bohov, vyhýba sa metafyzickým otázkam, pestuje skôr občiansky kult a moralistické normovanie vlastností užitočných pre štát. Vytvoril rôzne právne a filozofické školy.

V učení *konfucianizmu* zaujíma ústredné miesto koncepcia „žen“ (ľudskosť), ktorá je systémom

ideí „čžu“ (oddanosti vladárovi), „i“ (zachovávania povinnosti), „siao“ (synovskej úcty).

5) *Oftalmológia* alebo *očné lekárstvo* je odbor medicíny, ktorý sa zaoberá prevenciou, diagnostikou a liečbou ochorení oka.

6) *Batacká kresťanská protestantská cirkev* je najväčšia protestantská cirkev v Indonézii. Teologicky sa hlási k luteránstvu. Cirkev má viac ako 4 milióny členov, predovšetkým z batackých národov. Vznikla v dôsledku pôsobenia nemeckej misie (Rýnska misijná spoločnosť), začatej v roku 1861. Organizačne sa ustanovila ako samostatná štátom uznaná denominácia roku 1931. Sídlo cirkvi sa nachádza v Tarutungu na Severnej Sumatre.

Prechod na pokračovanie článkom Kresťanstvo 20. storočia – 1. časť

Prechod na články z priečinka dejiny

Prechod na úvodnú stránku – Úvod

Prechod na Najnovšie články na stránke

Umiestené: 8. decembra 2025